

MEGÉLT TÖRTÉNELEM

Lám Béla

Emlékképek gyertyafényben

12 év háborúban és békében

1943-1954

ERRATA

Kéziratom szerkesztett változata számomra karácsonyi meglepetésként jelent meg. Ennek tudható be a néhány tévedés, illetve fontosnak tartom az alábbi kiegészítéseket.

A szerző

- 230. o. Gereöffy osztályparancsnok, nem hadosztályparancsnok
- 234. o. Frank György rendőr hadnagy, nem alezredes és hadbíró
- 252. o. Sulyok rendőr hadnagy, nem alezredes
- 279. o. Három árva... Eötvös József verse
- 297. o. „hazsanol” helyesen azsanol

*

- 154. o. Hanák Sándor szökésének történetét maga mesélte el nekem. Elbeszélése alapján készített jegyzetemet átjavította és jóváhagyta.
- 176. o. Solt Pál 1947-ben került haza. A néphadseregben vezérkari alezredes lett, majd letartóztatták, és börtönbe került. Rabtársai elismerőleg nyilatkoztak róla. Úgy látszik, a borovicsi tapasztalatokat hasznosította. Rehabilitálták, ezredes lett.
- 236. o. Csathó Ernőt 1951. november 2-án végezték ki. Ítéletét 1990. szeptember 2-án törvénytelennek minősítették, a vád alól felmentették. Sírhelye ismeretlen.
- 263. o. Krenedits Sándor 1956 tavaszán került haza. Megnősült. Két gyermeket hagyott hátra, amikor 1968-ban ötvenkét évesen meghalt. Veresegházán temették.
- 282. o. Fekete hadnagy, azaz Szücs (Fürst) Béla Barcika után egy termelőszövetkezet elnöke lett, amelyet tönkretett. Csalás, sikkasztás miatt másfél évre ítélték. Később lovas kocsival fuvarozásból élt. 1987-ben halt meg Miskolcon.
- 304. o. Fráter János élete később rendeződött. Második felesége, S. Márta megértő társa lett. Az első házasságból származó Marient leányának tekintette, s ez a kapcsolat máig tart. Fráter János első felesége pedig Mártáék két gyermekét sajátjaként szerette.

LÁM BÉLA

EMLÉKKÉPEK
GYERTYAFÉNYBEN

Tízévkét év háborúban és békében
1943-1954

Budapest, 1998

LÁM BÉLA

EMLÉKKÉPEK
GYERTYAFÉNYBEN

Tizenkét év háborúban és békében
1943–1954

Budapest, 1998

Megélt történelem

Tíz évvel ezelőtt régi emlékeket idéző, vaskos, gépelt köteteket kaptunk karácsonyi ajándékba édesapánktól. A sűrűn teleírt oldalakról a hit, a büség, a kitartás és a becsület fénye világított. A nehéz történelmi időkről szóló – most nyomtatásban megjelenő – emlékirat másoknak is utat mutathat a nehézségekben, a kilátástalan helyzetekben.

1998 karácsonyán ezzel a könyvvel köszöntjük Öket:

Béla és felesége, Orsi
Kati és férje, Laci,
az unokák és dédunokák

Kicsoda Ő?

... a sok-sok történet, melyeket lélegzetvisszafojtva hallgatunk
... a melegség és szeretet, amellyel fogad, bármilyen váratlanul állítunk is be hozzá, hozzájuk, hiszen Ő és Nagymami annyira összetartoznak, hogy szinte egyek
... a hit, amelyben példát mutat mindannyiunknak
... aki a kérdésre – legyen bármilyen bonyolult is – biztosan megkeresi a választ
... a Pappapa.

Andi

*

Amikor fölveszem a telefont, és a vonal másik végéről hallom a kérdést: „Halló Bobókám, te vagy az?“, mindig eszembe jut, senki más nem tudja becenevemet oly kedves hangon és szeretettel ejteni, mint Nagyapó. Fölelevenednek bennem gyermekkori élményeim, amikor a verőcei reggeleken olyan vajas-mézes kenyeret készített nekem, amelyet csak ő tud, aki számomra nagyon fontos és pótolhatatlan, és aki a drága nagymamit vette feleségül; aki mindig azt mondja: „biányzol“, aki mindig megkérdezi: „mit főztek“, aki londoni szeletet süt, és akit nagyon, de nagyon szeretek.

Eszter

Nagypapi szeret mesélni. A saját élményeit és azokat is, amelyeket valahol olvasott vagy hallott. Kisgyerekként sok időt töltöttünk Verőcén, ahol az esték nem múltak el mese nélkül. Nevelt minket, anélkül, hogy észrevettük volna. Nem tárta elénk riasztó és elretentő példaként keserves élményeit, hanem mindig megmutatta a rosszban a jót, amely által az ember megőrizheti emberségét, életbe vetett hitét.

Ó a Nagypám!

Peti

*

Béla unokabátyám ennek a viharos századnak egyik gyermeke. Amikor 1918-ban megszületett, még dúlt az I. világháború, az ország elszegényedve már romokban hevert, az emberek pedig lelkesedésüket veszítették. Béla még egyéves sem volt, amikor Pesten kitört a polgári forradalom, és ezzel szétfoszlott a nagy magyar álom, felbomlott az ezeréves Nagymagyarország.

1920-ban Béla szülei – basonlóan számtalan, elszakított területen élő magyar családboz – menekülni kényszerültek. A kis Béla is megismerte a vagonlakást, ahol meg kellett búzniuk magukat, míg végre sikerült Rákospalotán bázat vásárolniuk. Ott, a nagyszülői és szülői házban nőtt fel, ott szövődtek gyermekkorunk és ifjúságunk közös emlékei.

Béla mindig örömmel fogadott, s gondoskodott arról, hogy jól érezzem magam. Játsoztunk, ólomkatonáival csatákat vívtunk, beavatott titkaiba és megengedte, hogy különböző gyűjteményeit nézegethessem. Béla kincseibez tartozott számos, az 1848-as szabadságharc csatáit ábrázoló kép. Ezekről csodálatos történeteket tudott. A történelem már akkor megragadta fantáziáját.

Abogy múltak az évek, Béla történelem és irodalom iránti érdeklődése még inkább erősödött. Ugyanakkor a társaságában Ó volt a központ, a lányok ideálja, aki nem fogyott ki a vidám történetekből, amelyekkel megnevettette hallgatóit.

Amikor cserkész lett, vágyakozva hallgattam izgalmas beszámolóit. Órsének tagjai rajongással vették körül Bélát. Vezetésre teremtett egyéniségével mindig bangot talált beosztottjaival.

A kis család menekülés okozta gondjai alig bogy rendeződtek, Béla édesapja váratlanul megbalt. Életük ismét nebézzé vált. Ilyen körülmények között a fiatalembernek a katonatiszti pálya kínálkozott legalkalmasabbnak az érvényesüléshez. 1939. augusztus

20-án avatták tisztté. Az ünnepségen büszkeséggel, ugyanakkor szorongó szívvel vettem részt. Akkor érkeztem vissza ausztriai nyaralásomból, azzal a meggyőződéssel, hogy a nyár végére tervezett német katonai hadgyakorlat tulajdonképpen a háború kitörését jelenti.

Amikor Béla a csendőrséget választotta, amely szolgálat tisztességet, becsületet, szigort, ugyanakkor emberséget követelt, úgy éreztem, a feladat igen megfelel egyéniségének. Nem sejtettem, hogy ez a beosztás mennyire megnehezíti később az életét.

1944. december 24-én ifjú feleségével, Klárral, édesanyjával és öcsémekkel útban voltunk, hogy az újdonsült férjet elkísérjük szádadába. Nem érkeztünk célba, mert Bélát félúton két altisztje várta, akik jelentették, hogy a század azonnali indulásra kapott parancsot. Búcsúzáskor egyikünk se gondolta, hogy huszonegy évig nem látjuk viszont egymást. Amikor ismét találkoztunk, a régi Béla köszöntött, sok szenvedés után is – látszólag töretlenül –, hittel átitatott szeretetével.

Kanada, 1998. november 3.

Pap Z. Gábor

*

Lám Béla unokabátyám élete szorosan összefonódott az enyémével, annak ellenére, hogy kilenc évvel fiatalabb vagyok nála. Kisfiúként, kilenc-tízévesen, amikor önkéntes idejét követően a Ludovika Akadémia növendéke lett, nem győztem csodálni őt. Katonarubában járt, csákót, sarkantyút viselt, valódi kard lógott az oldalán, olyan, amelyet ki lehetett húzni, éle és begye volt, a markolaton bojt lógott. Számomra ő testesítette meg az ifjúsági regények semmitől se féltő, mindent legyőzni képes hőseit.

A korkülönbség ellenére egyenrangúként kezelt, szeretetét mindig érezte. Kimenőin hazajárt özvegy édesanyjához és özvegy nagymamánkhoz a rákospalotai családi házba. Vasárnaponként mi is ott tartózkodtunk édesapámmal, hiszen apám édesanyját és húgát látogatta. Ilyenkor együtt mentünk Bélával „udvarolni”. Sorra jártuk az ismerős lányos házakat, minden családnál szeretettel fogadtak, s míg Béla a lányoknak udvarolgatott és a mamákkal udvariaskodott, addig én a jobbnál jobb szendvicseket, a finom házi süteményeket majszoltam és iszogattam a kakaót vagy a málnaszörpöt. Közben pedig megtanultam, hogyan illik viselkednie egy fiatalembernek.

Tisztte avatása után ritkábban találkozhattunk, hiszen unokabátyám vidéken szolgált. A szörnyűséges 1944 őszén azonban Pest védelmére rendelték. Bélalék esküvője december 23-án felejtetetlen élmény maradt minden jelenlévő számára. A megbotáztatott menyasszony, mindannyiunk azóta is szívből szeretett Klárijja, a frontról egyetlen napra hazatért boldog vőlegény, az örömtől és aggodalomtól könnyező édesanyák, Klári apja, testvérei, mi, Béla legközelebbi rokonai és néhány megjelent barát legalább egy villanásnyi időre ismét (és hosszú ideig utoljára) átéltük a béke, a szeretet, a családi és emberi együvé tartozás érzéseit. A két fiatal minden akadályt félresöpörő szerelme, ahogyan dacosan szembeszegültek a mindannyiunkat fenyegető végveszéllyel és pusztulással, a jelenlévőkben a reményt, a túlélés hitét táplálta.

A megpróbáltatások éveit igazolták Béla választását. A néhány boldog-borzalmas hét után egyedül maradt ifjú feleség, majd anya, rendíthetetlen hittel és büszséggel várta férjét. Kisfiát, akit szerető asszonyok, nagymamák és nagynénik vettek körül, nem hagyta elkényeztetni, a sok nő között is férfias fiúvá nevelte, belé oltotta a még nem látott apa iránti szeretetet, s táplálta a hazatérésébe vetett hitet.

Béla töretlen lélekkel tért vissza övéi közé. A katona, a hadifogoly, az internálótábor folyamatosan megalázott, kiszámíthatatlan sorsú rabja újrakezdte civil életét. Vegyipari segédmunkásként helyezkedett el, majd leérettségizett, szakmunkás, később művezető lett. Az „osztályidegen” szakmai tudása és magatartása alapján hamarosan megbecsült „szaki”-vá lett, s a gyár közismert Béla bácsijaként ment nyugdíjba. Szakmai felkészültsége, gyors helyzetértékelése, a lehetőségek mérlegelése és szükség szerinti elfogadása, a végső célok és az alapvető emberi értékek feladása nélkül – e tulajdonságait ismerte fel benne a kisfiú unokaöccs, a beosztott katona, a fogolytárs, a munkatárs. Ezek jellemzik a világnézeti szilárd alapokon álló értelmiségit, foglalkozásától függetlenül.

Lám Béla főbadnagy, hadifogoly, internált, gyári munkás ma gyakorló dédapa. Minden élethelyzetben magyar értelmiségi volt, s az is maradt.

Dr. Pap Zoltán
a Mentőszolgálat nyugdíjas főorvosa

Előszó

Fiatalon számos baráttra tesz szert az ember. Így vagyok ezzel – igaz, ma már középkorúként – magam is. Barátaim közül sokan nálam jóval idősebbek – az apai, nagyapai generációt képviselik. Hogy miért alakult ez így? Talán kutatási területemnek köszönhetően.

Amikor egyetemi hallgatóként – lassan már huszonöt esztendeje – foglalkozni kezdtem a volt magyar királyi honvédség, illetve volt magyar királyi csendőrség történetével, egyre több tábornokkal, törzstiszttel és tiszttel, illetve családjukkal ismerkedtem meg. Az ismeretség az idők folyamán számos esetben barátsággá alakult. Így vált barátommá – remélem, joggal mondhatom – a 80. születésnapját ebben az évben betöltött Lám Béla is.

Nem emlékszem már pontosan, hogyan kezdődött. Talán a Hadtörténelmi Intézet és Múzeumban, amikor második emeleti szobám-ból lehívtak a Hadtörténelmi Levéltárba, mert egy idősebb úr szeretne velem beszélni. Az idősebb úr fiatalos volt, ismerte írásaimat és azokról mindjárt véleményt is mondott. Részben ezért, az írások okán szeretett volna velem személyesen megismerkedni.

Az akkori rövid beszélgetésből kiderült, sok mindent megtudhatok Lám Bélától a volt magyar királyi csendőrségről, a szovjetunióbeli hadifogságról, az ottani életről és az 1950-es évek Magyarországnak börtön-, illetve internálótábor-világáról. Nem kellett sok időnek eltelnie ahhoz, hogy a Stróbl Alajos utcai kis lakás vendége lehessenek. Emlékek idéződtek fel, fotók, tárgyak kerültek elő a hosszú beszélgetések során. Mindenütt ott volt, ahol a magyar királyi csendőrségről vagy honvédségről esett szó.

Miközben számos részletet és rengeteg adatot tudtam meg tőle, fölhívta figyelmemet egy-egy bajtársára, mondhatnám azt is, „továbbadott”. Ha a baráti körben az én „gyűjtésemben” illő ismerős személy bukkant fel, beajánlott. Máskor továbbította a kérdőíveimet, örült, ha valamiben segíthetett.

A másokon való segítség, a másokat támogatás gesztusa Lám Béla személyiségét nyilvánvalóan neveltetésénél fogva meghatározza. Soha nem várt köszönetet a segítségért, kérni ellenben nehezen kért, ha kért egyáltalán. Olyannak ismertem meg, aki szeret adni, elő-

ítéletek, elfogultság és harag nélkül. Pedig életének, fiatalságának elrabolt éveieért sokakra haragudhatna. Nem teszi. Felejteni azonban – vallja – nem kell, s nem is szabad. Tudnia szükséges ugyanis mindenkinek, mit jelentett hadifogolynak lenni a Szovjetunióban, és milyen volt sokadrangú állampolgárként, megbélyegzetten élni a szocializmusban.

Most, amikor a neki meglepetést és – remélem – örömet szerző „családi vállalkozásban”, emlékiratainak közreadásában néhány mondat erejéig magam is részt veszek, jöttem rá arra, hogy sok éves ismeretségünk, barátságunk során ő sokkal jobban megismert engem, sokkal többet tud rólam, mint én róla. Pedig nem titkolózik. Vállalja múltját és jelenét, s ahogy megismertem, tudom, a jövőjét is. 80 esztendő nagy idő ugyan, de a nagy idő még több lehet! Adjon neki ehhez a többhöz erőt és egészséget a jó Isten, hogy sokszor találkozassunk egy-egy rendezvényen, hallgathassuk őszinte, finom humorú elbeszéléseit, amelyekkel talán tanítani is akar valamennyiünket.

dr. Szakály Sándor
hadtörténész

*

Lám Béla 1918. április 16-án született Ungváron. A rákospalotai Wágner Manó Nyilvános Reálgimnáziumban érettségizett 1936-ban, majd Egerben önkéntesként csapatszolgálatot teljesített. 1937-től a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián folytatta tanulmányait, ahol 1939. augusztus 20-án hadnaggyá avatták. Esztergomban, Pesten, Pesterzsébeten, majd Galántán szolgált. 1941-ben elvégezte a csendőrtiszti tanfolyamot. 1942-ben főhadnagyi rangot kapott.

1944-ben visszahelyezték Pestre. Ugyanezen évben, december 23-án házasságot kötött Kristófczák Klárával, aki minden viszonzás közepette hű társa maradt.

Buda 1945. februári eleste után szovjet hadifogságba került.

1950-ben térhetett vissza Magyarországra, de nem szabadult. Megjárta a Tolonházat, a kistarcsai és kazincbarcikai internálótábor, majd perbe fogták. 1953. augusztus 12-től a Markó utcában raboskodott. 1954. március 2-án kilencévi hadifogság és internálás, illetve vizsgálati fogság után mondták ki a felmentő ítéletet.